

DEVLET ve PİYASA KISKACINDA ÜNİVERSİTELER

Sibel ÖZBUDUN*

“...’Diyalog’ derler,
söylev vermek isteyenler.”¹

Önce aşağıdaki habere bir göz atalım:

“DOĞRAMACI’YA ONUR ÖDÜLÜ²

Meclis Onur Ödülü, Prof. Dr. İhsan Doğramacı’ya verildi. Bülent Arınç, Doğramacı’ya övgüler yağdırdı.

AKP’li Bakan ve milletvekillerinin katıldığı ödül töreninde, Meclis Başkanı Bülent Arınç, Doğramacı’ya övgüler yağdırdı. Arınç, ‘Doğramacı denilince, akla bilim, eğitim, sağlık yatırımlarının yanı sıra başarıya adanmış bir hayat geliyor’ dedi. (...) Meclis’te yapılan ödül törenine AKP’li bakanlar da yoğun ilgi gösterdi. Törene Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, Devlet Bakanları Beşir Atalay ve Nimet Çubukçu, Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik ve AKP’li milletvekilleri katıldı. Törende ilk olarak Hacettepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Tunçalp Özgen tarafından, Doğramacı’nın özgeçmişi okundu. Başkent Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Prof. Dr. Mithat Çoruh, Hacettepe Üniversitesinden Dr. Yalçın Ergir ve Başkent Üniversitesi Rektörü Mehmet Haberal da Doğramacı ile ilgili anılarını anlattılar.

Törende Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, Doğramacı’nın Türkiye’nin gurur duyduğu bir vatandaşı ve bilim adamı olduğu kadar, dünyada Türkiye’nin tanıtımına önemli katkılarda bulunan, ülkeyi çeşitli uluslararası platformlarda onurla temsil eden fahri bir büyükelçi olduğunu da söyledi. Gül, Doğramacı’yı ‘vakıf adamı’ olarak nitelendirdi.

---

* Hacettepe Üniversitesi

1 Elias Canetti, Saatin Gizli Yüreği, Çev: Ahmet Cemal.

2 Anka, 30 Mayıs 2007, 14:26.

Meclis Başkanı Bülent Arınç ise (...) TBMM Başkanlık Divanınının 15 Mart'ta aldığı kararla, bu yılki TBMM Onur Ödülü'nün, Prof. Dr. İhsan Doğramacı'ya verilmesinin oybirliğiyle kabul edildiğini ifade edip, (...) şunları söyledi: "Doğramacı denilince, akla bilim, eğitim, sağlık yatırımlarının yanı sıra başarıya adanmış bir hayat geliyor. Sayın Doğramacı, parlak akademik kariyeri, üyesi ya da kurucuları arasında yer aldığı çok sayıda uluslararası bilim ve eğitim kurumlarıyla, hayatını ülkesine ve insanlığa hizmete adanmış bir insandır. Bilimde, kültürde, sanatta, sporda ya da başka bir alanda, Türkiye'nin adını onurla tüm dünyaya duyuran ve bu ülkenin halkını şerefle temsil eden her vatandaşımız, inanıyorum ki her zaman arkasında Meclisimizin gücünü hissedecektir. Böylece Sayın Doğramacı gibi ömrünü, insanlığın ve Türkiye'nin hizmetine sunmuş bilim ve eğitim adamlarımız, hak ettikleri onuru ve desteği almış olacaktır."

Göz yaşartıcı bir "liyakat/vefakârlık" öyküsü, değil mi? Aynı zamanda daha iktidara gelmeden YÖK'e savaş açan, her fırsatta onu değiştireceğini ilan eden, bu yolda (hemen tümü kadükleşmiş) çok sayıda yasa tasarısı hazırlayan, her fırsatta YÖK'e, üniversitelere, akademisyenlere karşı esip gürleyen AKP hükümetinin, YÖK'ün mimarı, kurucusu, ilk başkanı... İhsan Doğramacı'ya büyük "jest" i...

Yalnızca bu "jest" bile, yıllardır tanığı (ve mağduru) olduğumuz "kayıpçı dövüşü" nün yapaylığı konusunda bir fikir vermiyor mu?

ÜNİVERSİTELERİN "DEVLETLEŞTİRİLMESİ"

"Açıkça nefret etmek, asıl düşüncüyü gizlemekten daha asil bir harekettir."³

Açımlayalım:

12 Eylül askerî rejiminin "ilk büyük projesi", 4 Kasım 1981 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe giren 2447 sayılı Yükseköğretim Kanunu gereğince kurulan Yükseköğretim Kurumu (YÖK), ta başından itibaren ilk bakışta çelişkili görülen iki bagajla yüklüydü: Darbeyle işbaşına gelen askerî yönetimce 12 Eylül'ü hazırlayan koşulların doğrudan sorumluları olarak üniversite öğrencilerini zapt u rapt altına almaya yönelik katı bir yasal çerçeve ile, 12 Eylül rejiminin arkaplanındaki temel güdünün, neo-liberal yönelişin "piyasa üniversiteleri" projesi.

Bu zahirî gerilimin birinci kutbu, Yükseköğretim Kanununun artık ezberlenen

3 Çiçero.

“amaç ve ilkeler” maddesinde buluyor en “çelik çekirdek” formülasyonunu:

“Madde 4-Yükseköğretimin amacı:

a) Öğrencilerini:

(1) ATATÜRK inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,

(2) Türk Milletinin milli, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,

(3) Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,

(4) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getiren,

(5) Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,

(6) Beden, zihin, ruh, ahlâk ve duyu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,

(7) İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek,

b) Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı hâline gelmesini sağlamak, (...)

Ana İlkeler

Madde 5-Yükseköğretim aşağıdaki ‘Ana ilkeler’ doğrultusunda planlanır, programlanır ve düzenlenir:

a- Öğrencilere, ATATÜRK inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması sağlanır.

b- Milli Kültürümüz; örf ve adetlerimize bağlı kendimize has şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere, milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve irade gücü kazandırmak. (...)⁴

4 Bu uzunca alıntıyı yapmamın nedeni, YÖK’ün 11 Mayıs 2007 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Yurtdışı Yükseköğretim Diplomaları Denklik Yönetmeliği’nde, “Yurtdışındaki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin programlarında; programın müfredatı ile ilgisi olmayan ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Temel İlkeleri ile 2547

Hitler ve Mussolini'ye rahmet okutan bu "amaç ve temel ilkeler" faslı, aslında YÖK üzerine, kuruluşundan bu yana yapılagelen ciltler dolusu tartışmayı gereksizleştirecek ölçüde açıktır. Bu hükümler ve gerisindeki zihniyet doğrultusundadır ki, yüzlerce akademisyen üniversiteden atılmış, üniversiteler araştırmalarını MGK'den gelen talimatlar uyarınca yönlendirmiş, üniversitelerin düzenlediği bilimsel toplantılar "tepeden" müdahalelerle engellenmiş, öğretim elemanları, "yukarılardan" hazırlanan bildirimleri imzalamak zorunda bırakılmışlar, öğrenciler, "şüpheli biçimde karnını tutarak arabaya binmek, ideolojik halay çekmek, kampus alanına ihtiyacından fazla yiyecek sokmak..." gibi absürd gerekçelerle disiplin cezalarına boğulmuş, okuldan uzaklaştırılmış, yüksek öğretim kuruluşları "kışla disiplini" terimleriyle tanımlanır hâle gelmiştir.⁵

Evet, YÖK, üniversiteleri "devletleştirmiştir" - onları Türkiye'de her zaman ilginç bir tarzda "hükümet"ten ayrı olarak kavranan, "ebedî öz"ü yazılı ve yazısız yasaların güvencesi altında olan devletin hiyerarşisi içerisinde konumlanmış, misyonu devletin "resmî ideolojisini üretip savunmak" olan hiyerarşik, dokunulmaz kurumlara dönüştürmek anlamında...⁶

---

sayılı Yükseköğretim Kanununun 4 üncü ve 5 inci maddelerinde belirtilen amaç ve ilkelerine aykırı dersler bulunması hâlinde, alınan diplomalara denklik verilmez," ibaresinin bulunması. YÖK, böylelikle -olasıdır ki İslâmî müfredatın ağır bastığı (El-Ezher gibi) üniversitelerin diplomalarını ülke içerisinde geçersizleştirme manevrasıyla- 1981'deki "kuruluş amaç ve ilkeleri"ne sahip çıktığını belgeliyor...

5 Daha fazla bilgi için bkz. S. Özbudun-T. Demirel, Eğitim, Üniversite, YÖK ve Aydınlar, Ütopya Yayınları, Ankara, 2006.

6 Bu "devletleştirme"nin ne denli vahim boyutlara varabileceğini şu "inanılması güç" haber gösteriyor: "Siyasi parti gibi hükümet karşıtı açıklamalar yapan YÖK'ün şimdi de 'psikolojik hareket' çalışmaları yaptığı ortaya çıktı. Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) 2006 Faaliyet Raporu'na göre 'iç ve dış tehditlere karşı Psikolojik hareket' çalışmaları yapılarak üniversitelerin hazırladığı raporların, bir, üç ve altı aylık dilimlerde 'ilgili makamlara' gönderildiği belirlendi.

YÖK, psikolojik hareket faaliyetleri çerçevesinde öğrenciler ve öğretim üyelerini fişlemeyi de içeren özel birimler oluşturdu. İnternet sitesinde de yayınlanan 2006 Faaliyet Raporu'nda 'psikolojik hareket faaliyetleri' sıralanırken, gizlilik ilkesine dikkat edilmesi uyarısında bulundu. Ülkenin milli menfaatleri doğrultusunda hazırlanacak raporların 'ilgili makamlara' sunumu sırasında, 'Bilmesi gerekenin bilmesi' ve 'Gizli, Gizlilik Derecesi' ilkelerine uyulması istendi. (...) Psikolojik hareket faaliyet raporunda 'Toplumsal Faaliyetler Birimi' aynen şu ifadelerle anlatılıyor: 'İç ve dış tehditlere karşı dünyada ve ülkemizde ön plana çıkan Psikolojik Harekat (PH) ve Kamu Diplomasisi girişimleri çerçevesinde Devletimizin bazı yetkili makamları tarafından Milli Güvenlik Politikaları çerçevesinde hazırlanan ve Psikolojik Harekat Faaliyetleri olarak değerlendirilen programlarda yer alan Başkanlığımızca icra edilecek faali-

Bir parantez açıp ekleyeyim; bu durum, tabii ki, üniversitelerin yerel iktidar ilişkileri alanına yazılmasına engel değildir: Türkiye’de “üniversite kurmak”, akademik yeterliğin değil, popülist/kliyalist isterlerin -yerel güç dengeleri, kent tüccar ve esnafının özelemleri, bölge milletvekillerinin basıncı, oy hesapları vb. çerçevesinde biçimlenen bir teşebbüs, üniversite ise -özellikle taşrada- yerel erkân ve eşraf, ticaret odaları, dinsel cemaatler, garnizon komutanlığı, emniyet teşkilâtı vb. güçler arasındaki iktidar oyunlarının sahnesidir,⁷ Van 100. Yıl Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Yücel Aşkın’ın başına gelenlerin bir kez daha gösterdiği üzere...

Bir başka deyişle, üniversitelerin makro-politik misyonu, mikro-politikadaki, “mutemet kurum” YÖK tarafından denetim altında tutulmaya çalışılan oynak konularıyla gerilimli bir ilişkiyi sürdürmektedir.

ÜNİVERSİTELERDE ÖZELLEŞTİRME

“İnsanların yaptığı sahte paralar kadar, paraların yaptığı sahte insanlar da vardır.”⁸

İşin ilginç yanı, YÖK eliyle “devletleştirilen” üniversitelerin, aynı zamanda -yine YÖK’ün kurulmasından itibaren- “özelleştirme” salvosuyla karşı karşıya bulunmalarıdır.

Bu anlamda ilk büyük adım, MGK eliyle Kurum’un başına getirilen (mevcut Meclis’ten onur ödüllü!) Prof. Dr. İhsan Doğramacı’dan gelmiş, Doğramacı, YÖK kanalıyla uygulamaya soktuğu “büyük üniversite reformu”nun üçüncü yılında, ilk vakıf üniversitesi (yoksa “şirketler topluluğu” mu demeli?)⁹ Bilkent’i kurmuştu. Bu

---

yetlerin, ilgi alanları itibariyle Başkanlığımız bünyesindeki birimler ile üniversitelerimize bildirmek.” (Hasan Öymez, “YÖK Psikolojik Savaş Merkezi”, Star, 1 Haziran 2007).

7 Tülin Öngen’in deyişle: “25 yılda üniversitede ciddi bir tahribat, hatta çürüme yaşandı. Bu yalnızca üniversiteye özgü değil, sadece YÖK’ün sorumluluğuna da indirgenemez. Kendi gerçekliği ile yüzleşmedikçe, iradesini rehin alan güçlerle hesaplaşıp, kendini ileriye taşıyacak güçleri özgürleştirmedikçe toplumdaki hiçbir yapının rehabilitasyonu mümkün değil. YÖK’ün ıslah edilmesi de, ortadan kalkması da sorunu çözmez. Üniversite tüm elemanları ile YÖK’leşti. Patrimonyal zihniyet ve davranış kalıpları ile patronaj ilişkileri üniversitenin geleneksel yapı taşları, liyakat, rasyonel düşünce, bilim etiği, hakkaniyet gibi ilkelerin hep önünde geldi. Bugün ise kapıkulu anlayışı, mikrokorporatist çıkarlar ve ilişkiler, kariyerist ve konformist tutumlar daha genelleşti ve meşrulaştı.” (Prof. Dr. Tülin Öngen, “Değişim kaçınılmaz...”, Berat Günçikan-Esra Açıkgöz, “25 Yıl YÖK” içinde, Cumhuriyet Dergi, no: 1076, 5 Kasım 2006, s. 5).

8 S. Harris.

9 Prof. Doğramacı’nın Bilkent Holding’inin bünyesinde, inşaattan marketçiliğe, enerjiden finans

iştah açıcı örneği, ormanlık alanların tahsisinden giderlerinin yüzde 40'ına varan kesiminin bütçeden karşılanmasına, ücret politikalarıyla kamu üniversitelerinden yetişmiş öğretim elemanlarının transferini teşvike uzanan bir dizi politikayla desteklenen diğer vakıf üniversiteleri izledi.

Ancak üniversitelerdeki "özelleştirme" vakıf üniversitelerinin kurulmasıyla sınırlı kalmadı: yeni üniversitelerin kurulmasıyla birlikte sayıları artan, ancak bütçe-deki payları sabitlenen malî kısıcağıdaki üniversiteler, kaynak sıkıntısını arsa ve binalarını satışa çıkartarak, iç hizmetleri (kantin, yemekhane, temizlik, güvenlik, yurtlar...) ihalelere çıkartarak ve üniversite üretimini (eğitim ve bilimsel araştırmalar) piyasa taleplerine endeksleyerek aşmaya yöneldiler. Böylelikle, kamusal fonlarla desteklenen üniversite kurumunun iki temel işlevi, yani eğitim ve araştırma artan ölçüde serbest piyasa isterleri rayına yerleşti.

Üniversite üretiminin (eğitim ve araştırma) bu şekilde "özelleştirilmesi", üniversite bünyesindeki, kamu fonlarıyla sağlanmış olanakları (laboratuvarlar, teknik gereçler, binalar, yetişmiş personel, araştırmacılar, asistanlar...) özel şirketlere tahsis ederek onları aksi takdirde gerekecek yüksek maliyetlerden kurtarıırken, yüksek öğrenim "çıkartıcı"ları da temellük etmelerine olanak sağlamaktadır. Böylelikle, bir yandan üniversiteler araştırma faaliyetlerini kamu yararına yönelik alanlardan özel sektör siparişlerine çevirerek kamusal yarar niteliğini yitirirken, bir yandan da yükseltilen öğrenim harçları, masraflı bir öğrenim sürecinin ardından hizmetlerini özel sektöre pazarlamaya istekli mezunların yetiştirilmesine yol açmaktadır.

İşin ilginç yanı, üniversite yönetimlerinin bu "neo-liberal yöneliş"i kısa sürede benimsemeleriydi: Denilebilir ki üniversitelerin serbest piyasaya entegrasyonunu öngören küresel neo-liberal dogmalar, Türkiye üniversitelerinin yönetimlerinde neredeyse itirazsız karşılandı. Üniversite yönetimlerinden, üniversitelerin kamusal niteliğini savunan pek az ses yükseldi. Böylelikle, bilimsel özgürlük ve idarî özerklikten vazgeçilirken, academia'nın olmazsa olmazı "özerklik" niteliği, el çabukluğuyla ve üniversite yönetimlerinin de katkılarıyla (üniversitelerin kendilerine kaynak yaratabilmesi ve bu kaynakları serbestçe kullanabilmeleri anlamında) "malî özerkliğe" indirgendi. Örneğin, ODTÜ Senatosu tarafından kabul edilen "Türk Yüksek Öğretiminde Yapılanma İlkeleri" nde, "Üniversitelere ayrılan kamu kaynakları, beklenen nitelik ve nicelikte hizmet üretimi için yeterli düzeye getirilmeli, bu kaynaklar yeterli olmadığı sürece kaliteden ödün vermek yerine, üniversite-

---

sektörüne, hemen her alanda faaliyet gösteren 100 kadar şirketi barındırdığı unutulmamalı... (Bkz. S. K. Şen, C. Kaçmaz, "Doğramacı Holding", Milliyet, 7 Ocak 2000, s. 21).

lerin kendi kaynaklarını yaratmaları ve bu kaynakları hizmete dönüştürmek için etkin şekilde kullanması desteklenmelidir,”¹⁰ denilmektedir. Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) tarafından hazırlanan yeni YÖK yasa tasarısı ise, üniversitelerin piyasaya entegrasyonu sürecini tamamlamayı öngören, rektörler eliyle hazırlanmış bir “coup de grace” (öldürücü darbe) niteliği taşımaktadır.¹¹

ÖZELLEŞTİRMEYE KUZAY'DEN İTİRAZLAR

“Sana en kolay gibi gelen,
ama en zor olan şey gözünün önünde
duranı gözünle görebilmektir.”¹²

Oysa kamusal kaynakları giderek kısıtlanan üniversitelerin piyasaya entegrasyonu ve eğitim alanındaki özelleştirmelerde tezahür eden Kuzey-güdümlü “küresel” neo-liberal yöneliş, (Kuzey’in belli başlı üniversitelerinden) -yürürlüğe girmelerini sıkıntıya sokan- önemli bir dirençle karşılaşmaktadır. Bu direniş yalnızca üniversite öğrencilerinden (Kolombiya, Yunanistan, Şili...) değil, aynı zamanda akademisyenlerden ve üniversite yönetimlerinden de kaynaklanıyor. Örneğin, Hollanda’da St. Janskerk Üniversitesi rektörü Prof. M. J. Cohen, üniversitenin kuruluş yıldönümünde yaptığı konuşmada özelleştirmeye karşı çıkıp, “Üniversitenin hükümetin elinde her zaman iyi yönetildiği söylenemeyecek bir kültürel ve tarihsel boyutu temsil ettiğini, ancak bunun piyasa güçlerinin boyunduruğuna girmesi durumunda tümüyle ortadan kaldırılacağını” bildirerek şöyle devam ediyor: “Böylece gözde olmayan konular ayakta kalamayacak. Öğrenim harçları olasılıkla yükselecek, bu ise, yüksek öğrenim kapılarını pek çok kişiye kapatacaktır.”¹³

Geçtiğimiz günlerde üniversitelerin özelleştirilmesi konusunda çoğunluğun özel şirketlerin üniversiteleri finanse etmesine karşı olduğunu ortaya koyan bir kamuoyu araştırması düzenleyen İngiltere Üniversite-Kolej Sendikası (UCU) da benzer bir yaklaşım sergilemektedir. UCU eş genel sekreteri Sally Hunt’ın bu konuda söyledikleri şöyle: “Üniversitemiz kamu malıdır. Yüksek öğrenimin odağı öğrencilere öğrenme ortamı sağlamak olmalı, özeller için kazanç ortamı değil. Kamu, özelleştirmenin galebe çalması durumunda gelecekteki kalite konusundaki

10 ODTÜ Senatosu, Türk Yüksek Öğretiminde Yapılanma İlkeler, 19 Şubat 2003, 20. madde.

11 Eğitim Sen’in hazırladığı YÖK yasa tasarısı için bkz. “Üniversitelerarası Kurul’un Yüksek Öğretim Taslağı Üzerine”, www.sendika.org

12 Goethe.

13 “Cohen: no privatisation of Universities”,

<http://www.observant.unimaas.nl/jrg18/obs18/english/art1e.html>

açıkça paylaşmaktadır.

Üniversiterimizi sağmal inek olarak gören özel şirketler bir kez daha düşünmeliler. Kamu kâr için sağılmaya karşı (...). (Bu şirketler b.n.) yüksek öğrenimde çalışanların büyük çoğunluğu tarafından hoş karşılanmadıklarını bilsinler. UCU her türlü üniversite işlevinin özelleştirilmesine karşı durmaya devam edecektir ve bu araştırma da, kamuoyunun piyasayı yüksek öğrenimin dışında tutmanın ne denli önemli olduğunu kavradığını göstermektedir.”¹⁴

“Özelleştirme” sürecine itirazlar, eyalet bütçelerinden aldıkları pay toplam gelirlerinin 1991’deki yüzde 74’ünden 2004’te yüzde 64’üne düşen ABD üniversitelerinden de yükselmektedir. Eylül 2005’te düzenlenen Akademik Forum’da söz alan Wisconsin-Madison Üniversitesi başkanı John D. Wiley, ABD’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurduğu “dünyanın en büyük kamusal yüksek öğrenim sistemi”nin “şimdilerde çökmekte olduğu”ndan yakınırken, Wisconsin Üniversitesi emeritus başkanı Katharine C. Lyall, ekliyor: “Amerika, misyonları kamu yararına hizmet olan kamu kolej ve üniversitelerini hızla özelleştiriyor. Ama eğer özel bağışçı ve şirketler üniversite bütçesinin büyük bölümünü karşılarsa, o zaman gündemi, kamunun hoşuna gidebilecek ya da gitmeyebilecek tarzda onlar saparlar. Kamu denetimi hızla kayıp gidiyor.”¹⁵

Üniversite harçlarının karmaşık bütçe oyunları ile arttırılması karşısında ısrarlı bir mücadele yürüten Kaliforniya Berkeley Üniversitesi’nden Profesör Charles Schwartz¹⁶ ise, öğrenim harçlarının sürekli arttırılmasının, nitelikli alt gelir grubundan öğrencilerin önünü keseceğini, daha zengin ailelerin çocuklarının üniversiteye girmesinin ise, devlet fonlarının azaltılmasına ve öğrenim harçlarının daha da yükselmesine yol açacağını belirterek, bu süreci “kamu üniversitelerindeki yüksek öğrenimin özelleştirilmesine geçiş” olarak tanımlıyor. Profesör Schwartz’a göre bu durum, sınıflar arasındaki uçurumu genişletmekte ve sınıf devingenliğini azaltmakta.”¹⁷

Avustralya’da Murdoch Üniversitesi’nden emeritus profesör Jan Currie ise,

---

14 Alexandra Smith, “Public concern over university privatisation”, The Guardian, 20 Şubat 2007, www.EducationGuardian.co.uk

15 Sam Dillon, “At Public Universities, Warnings of Privatization”, New York Times, 16 Ekim 2005. <http://www.nytimes.com/2005/10/16/education/16college.html?ex=1287115200&en=1ca6f934601315b0&ei=5090>

16 Prof. Schwartz’ın web sitesi için bkz. <http://ist-socrates.berkeley.edu/~schwrtz/>

17 Ralph Nader, “The Privatization of Our Public Universities”, 31 Mayıs 2007, <http://www.commondreams.org/views/05/0827-22.htm>

Avustralya Yüksek Öğrenim Araştırma ve Geliştirme Derneği (HERDSA)'nin 3-6 Temmuz 2005 tarihinde gerçekleştirilen konferansında yaptığı, "Avustralya Üniversitelerinin Örgütsel Kültürü: Topluluk mu, Şirket mi?" başlıklı konuşmada¹⁸ (özetle) şunları söylemekte:

"(...) Serbest piyasaya sahip çıkan bir 'yeni dünya düzeni'ne yönelişe karşın, pek çok Avrupa üniversitesinde özelleştirme dirençle karşılaşmakta. İngiliz-Amerikan üniversiteleri özelleştirmeyi benimserken onlar neden karşı çıktılar? (...) Örneğin, araştırmacının ticarileşmesi ulusun 'kamusal yararı' için çalışan bir kurum olarak üniversite nosyonunu tehdit edebilir. Üniversiteler araştırmalarını desteklemek üzere şirketlere yöneldiğinde ya da araştırma projelerinde onlarla işbirliğine gittiğinde, araştırma bulgularının önyargılı olacağına dair kanıtlar var mı? Akademik özgürlüğü ve araştırmacının bağımsızlığını korumak üniversitelerin bütünlüğü ve kamu yararı işlevlerini yerine getirmeleri yetenekleri açısından aslıdır. Üniversiteler kurumlarına denizaşırı öğrencileri çekmekle edinecekleri malî kazançlara bağımlı hâle geldiklerinde, bu kâr motifi üniversitelerin akademik niteliğini tehdit etmeye başlayabilir. (...) Avustralya üniversitelerinin kaliteli eğitim sağlamadaki imrenilen ünleri yeterli kamu fonlarının olmaması durumunda tehlikeye düşebilir. Bu durum, üniversiteler eğitim ve araştırmalarında kâra yöneldiklerinden, şimdiden kadro/öğrenci oranlarının düşmesine ve kurumlarımızda dengesizliklere yol açtı. Özelleştirme yönündeki küresel eğilim Avustralya üniversitelerinde abartılmadı mı?"¹⁹

Görüldüğü üzere, neo-liberal eğilimlerin biçimlenip formüle edildiği "Kuzey" üniversitelerinde, her düzeyden "üniversite özelleştirilmesi"ne karşı sesler yükselmekte.

TÜRKİYE AKADEMİA'SI NEDEN SUSUYOR?

"Önce ekmekler bozuldu,
sonra her şey."²⁰

Peki, Türkiye üniversitelerinin -birkaç istisna dışında- üniversiteyi üniversite olmaktan çıkartacak bu süreç konusunda bu denli sessiz kalmasının nedeni nedir?

Sanırım bunun en önemli sorumlularından biri, Türkiye üniversitelerinde 26 yıldır yürürlükte olan YÖK rejimidir. Üniversiteleri "devletleştiren" YÖK rejiminin

18 <http://www.usyd.edu.au/news/84.html?newsstoryid=591>

19 Jan Curie (Murdoch University, Perth, Avustralya) "Keynote addresses.Organisational culture of Australian universities: Community or corporate?".

20 Oktay Akbal

akademik iklim üzerindeki etkisi ikilidir: Bir yandan emir-komuta zinciri içerisine soktuğu üniversitelerde her türlü akademik, demokratik, sendikal...) özgürlük istemini ilişkinsizleştirmiş, "neme lazım" cı, silik bir akademisyen tipolojisinin biçimlenmesine yol açmıştır. Günümüzde Türkiye üniversitelerinde ne yazık ki, sınırlı maddî olanakları içinde, her yıl çıtanın daha da yükselme çekişi (indeksli yayın, dil barajı vb.) atama-yükseltme koşullarıyla cebelleşmekten etraflarına bakamayan alt kadrolar ile, "proje" yöneticiliği, ek ders ücretleri vb. "avantajlar"dan başka bir şey düşünemeyen üst kadrolardan oluşan bir akademik profil biçimlenmiştir. YÖK rejimi, öte yandan ise, rektörün kendi kurumunda fiiliyatta neredeyse tek başına hâkim olduğu otoriter rejim içerisinde, bu rejimle uyum içinde çalışabileceğini kanıtlayan, arrivist nitelikli yönetim kadrolarının önünü açarak onları her türlü akademik denetimin dışına çıkartmıştır. Akademik kadroların oylarıyla altı aday seçtiği, YÖK'ün bu adayların sayısını -aldıkları oya bakmaksızın- üçe indirip Cumhurbaşkanına sunduğu, Cumhurbaşkanının ise bu üç adaydan birini rektör atadığı rektörlük "seçim"leri, rektörlerin kendi akademik (ya da idarî-tek-nik) kadrolarına karşı hemen hiçbir sorumluluk taşımazken, "kim(ler)"le iyi geçinmesi gerektiğine ilişkin çarpıcı bir tabloyu şekillendirmektedir. Böylelikle günümüzde academia'nın mikro-politikası, pasif, dengeleri kollayıcı, "sinik" akademik kadrolar ile "yukarıdan" destekli,²¹ aşırı yetkili yöneticiler arasındaki dengesizlikte gerçekleşmektedir. Kamu bütçelerinin artan ölçülerde daraltıldığı neo-liberal iktisadi politikalar ortamında bu rektörlerin, ekonomi politikalara karşı duracak yerde, (Türkiye üniversitelerinin örnek aldığı ABD ve Anglo-Sakson modele uygun düşüğü, Bologna süreci gibi neo-liberal iklimi destekleyen düzenlemelerin eşliğinde gerçekleştikleri için liyakatlarının da göstergesi sayılan) "piyasayla entegrasyon" sürecine yönelmeleri ve bunun academia içerisinde hemen itirazsız kabul edilmesi, bu koşullar altında şaşırtıcı değildir.

Bu "denge"nin birincil kurbanları ise, hiç kuşku yok ki, bir yandan kamusal niteliğini yitirerek giderek bir piyasa metasına dönüştürülmekte olan bilim (ve hiç kuşkusuz ki bu süreç içerisinde onun sonuçlarından yararlanma olanağını yitiren geniş toplumsal kesimler), bir yandan da, YÖK rejiminin "ruhuna" sadık kalınarak hâlen bir "güvenlik meselesi" olarak ele alınan, her yıl katlanan öğrenim

---

21 "Yukarısı", bilindiği üzere 28 Şubat'tan bu yana, 12 Eylül rejiminin üniversitelerdeki politizasyonu denetim altına almak üzere benimsediği, ancak ülkede İslamcı iklimin önünü açan "Türk-İslâm sentezi" tezini birincil tehditler arasına yerleştirmiş, bu ise özellikle taşra üniversitelerinde önemli mevziler kazanmış olan "sentezci" kadroların yönetim kademelerinden tasfiyesine yol açmıştır.

harçları, katı disiplin yönetmelikleri, emniyet güçlerinin keyfi baskıları ve soluk aldırmayan sınavlar arasına sıkışmış öğrenciler olmaktadır...

Tahir Hatipoğlu Hoca, bir 6 Kasım vesilesiyle (sanırım 1999 yılıydı) mensubu olduğum üniversitede (Hacettepe Üniversitesi) yaptığı bir konuşmada "Kaygılanmayın, kimsenin YÖK'ü kaldırmaya gücü yetmez. Ama YÖK kendi içerisinde çürüyecek," mealinde bir saptamada bulunmuştu. Galiba geçen yıllar onu haksız çıkardı. YÖK, otoriter devlet anlayışı ile, onunla uzlaşmada bir beis görmeyen (yine otoriter ve alaturka) neo-liberalizmin "nev-i şahsına münhasır" bir karışımını gerçekleştirerek hayatta kalmayı başarabildi.

Kurucusu ve duayeni İhsan Doğramacı'nın, "YÖK muarız"ı AKP'lilerin elinden aldığı "Onur Ödülü", onun ne ilginç bir esnekliğe ve yaşarlık kapasitesine sahip olduğuna dair, çarpıcı ve simge yüklü bir örnektir...

1 Haziran 2007, Ankara.